

УДК 339.727.22

Тимків І. В.

Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

ГЛОБАЛЬНА СОЦІАЛІЗАЦІЯ ТА ПРОБЛЕМИ ЇЇ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

Досліджено процес соціалізації глобальної економіки, його основні ознаки та напрями, ідентифіковано роль глобальної соціалізації у трансформації структури економіки на всіх її рівнях. Розглянуто сутність та технології практичної імплементації політики соціальної відповідальності та реалізації соціальних інвестицій глобальним бізнесом як одного з пріоритетних напрямів забезпечення глобальної соціалізації.

Ключові слова: глобальна соціалізація, глобалізація, корпоративна соціальна відповідальність, соціальні інвестиції, особистість, людський капітал.

Постановка проблеми. У сучасних умовах розвитку поряд із науково-технологічними, інформаційними, фінансово-економічними все більш значущими стають соціальні виміри глобальних трансформацій. Глобальна соціалізація економіки пов'язана з кардинальною зміною статусу людини у виробництві та його благополуччя в суспільстві. Радикальна глобальна активація людського капіталу в сучасних трансформаціях має прояв передусім у творчій участі індивідуума в процесах, що відбуваються в глобальній економіці, та сприяє зростанню постійного благополуччя і повністю розкриває його інтелектуальні, моральні, творчі якості. Забезпечення та поглиблення соціалізації економічного розвитку формують нові вимоги до оптимального використання ресурсів глобальної економіки, зокрема природних, інвестиційних, з їх пріоритетною орієнтацією на збалансований та гармонійно узгоджений за всіма параметрами соціальний розвиток індивідуума та подальшого сталого розвитку суспільства в цілому. З огляду на сучасний формат становлення глобальної економіки, можна стверджувати, що соціальна орієнтація пронизує майже всі її сфери, а ядром глобального соціально-економічного розвитку стає особистість разом із комплексом її потреб та споживчих переваг. Соціалізація глобальної економіки передусім пов'язана з особливостями інноваційної моделі економічного зростання в умовах становлення інформаційного суспільства на сучасному етапі та з радикальною зміною ролі особистості в економічних процесах, зокрема виробничому, що має прояв у творчій участі людини у виробництві, в якому працівник є як основною продуктивною силою, так і суб'єктом інституційних відносин, а також у соціальній сфері, де відбуваються трансформація суспільних відносин, формування і розвиток особистості. Беззаперечною необхідністю урахування соціальних факторів задля забезпечення подальшого глобального соціально-економічного розвитку сучасного соціуму визначає беззаперечною необхідністю та актуальністю дослідження сутності та процесів соціалізації економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вирішення соціально-економічних проблем глобального розвитку базується на теоретичних основах виявлення та дослідження закономірностей і суперечностей міжнародної взаємодії суб'єктів глобальної економіки в соціальній-економічній сфері. Проблема соціалізації економіки, ідентифікації місця та ролі соціальних критеріїв економічного розвитку та трансформації досліджувались у працях багатьох учених у різні періоди. Зокрема, зарубіжну наукову думку представляють праці таких учених, як Дж. Гелбрейт, Д. Белл,

Дж. Стігліц, М. Фрідмен та ін. Широке відображення проблема соціальної орієнтації економіки, зокрема глобальної, та аналіз форм і методів реалізації глобальної соціальної політики знайшли в працях таких відомих українських учених, як В.М. Геєць, А. Головінова, М.І. Діба.

Водночас варто наголосити, що в науково-теоретичному та практичному аспектах проблема глобальної соціалізації як однієї з ключових тенденцій сучасного світогосподарського розвитку висвітлена недостатньо.

Мета статті полягає у комплексному дослідженні нових тенденцій, особливостей та проблем соціалізації глобального бізнесу за становлення якісно нової доміанти соціально-економічних відносин. Виходячи з особливої значущості питань соціально відповідального управління підприємствами, задекларованих у світовому бізнес-товаристві, вельми важливим є дослідження проблематики розвитку корпоративної соціальної відповідальності в умовах соціалізації глобальної економіки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Поточний розвиток процесу соціалізації в усіх його площинах та рівнях пов'язаний та безпосередньо визначається глобальними факторами еволюції соціуму. Внаслідок впливу глобалізації трансформаційних змін зазнає соціальна сфера в комплексі з інституціями та інфраструктурою, що її формують, тобто видозмінюються соціальна структура та будова суспільства. Глобальну соціалізацію економіки, на нашу думку, доцільно розглядати у двох площинах: як процес, що має на меті зондування та подальше задоволення потреб людини, як матеріальних, так і духовних, а з іншого боку, передбачає оптимальну практичну імплементацію людського капіталу у продукуванні суспільних благ з одночасним об'єктивно обумовленим примноженням його цінності.

Об'єктивною основою соціалізації глобальної економіки стала сукупність самих різноманітних факторів, властивих переходу індустріального соціуму до постіндустріального, передусім це зростаюча взаємозалежність між економікою та соціальною сферою, взаємопроникнення і взаємодія «економічного» та «соціального». Глобальна соціалізація має декілька діаметрально протилежних напрямів впливу: з одного боку, дане явище створює умови та сприяє «якісному» прискоренню процесу реновації комплексу суспільних благ, як матеріальних, так і нематеріальних, а з іншого – провокує виникнення глобальних соціальних асиметрій, обмежуючи доступ до зазвичай вільно доступних соціально-суспільних послуг (освіта, охорона здоров'я) внаслідок їх масштабної комерціалізації. У чистому вигляді соціалізація через вирівнювання умов функціону-

вання економічних систем різних держав має на меті забезпечити зменшення ступеня поляризації між багатими та бідними країнами, тобто скорочення розриву в їх соціально-економічному розвитку, їх конвергенцію.

Зважаючи на особливості сучасного формату глобальної економіки, практичну сутність, вектори та результативність програм соціального розвитку суспільства варто розглядати в контексті принципово нових стратегічних інвестиційних програм суб'єктів глобальної економіки, в яких пріоритетним об'єктом інвестування досить часто виступає саме людський капітал, який як суспільна цінність є визначальним детермінантом динамічного всебічного генезису та інтелектуального збагачення особистості. Також варто зауважити, що в сучасному суспільстві, що інтенсивно глобалізується, докорінно трансформується ставлення до інвестування в розвиток людини як особистості. Особливого значення набувають так звані «соціальні інвестиції» або «соціально відповідальне інвестування». Не існує єдиного визначення сутності та економічної природи соціальних інвестицій, у тому числі глобальних. Ми вважаємо за доцільне розуміти під соціальними інвестиціями системне та стратегічне вкладення як державних (групи країн), так і приватних філантропічних ресурсів, які мають на меті як отримання прибутку, так і досягнення соціального ефекту, зокрема розвиток людського капіталу, охорона здоров'я та навколишнього середовища, освіта та подолання бідності. Такі напрями діяльності, які виходять далеко за межі традиційної благодійності, дослідники досить часто називають «стратегічною філантропією». Вона, своєю чергою, спрямована на створення взаємовигідних та стійких відносин між донорами, що виділяють кошти, та їх адресатами. Водночас грамотне позиціонування корпоративного бізнесу у сфері соціального інвестування створює їй солідний репутаційний капітал.

Так, об'єктом соціального інвестування найчастіше виступають особистість, громадські об'єднання, політичні блоки, державні установи, працівники компаній та їх професійні спілки тощо, адже саме ці категорії та їх взаємодія можуть здійснювати вплив на формування цілей та векторів подальшого повноцінного та конкурентоздатного генезису суспільства в цілому. Варто зазначити, що масштаби і комплексність завдань, з якими стикається глобальне суспільство в контексті глобальної соціалізації, виводить соціально відповідальне інвестування на глобальний рівень, адже саме зростаюча взаємозалежність під впливом сучасних трансформацій вимагає глобальних підходів до створення оптимальних умов та практичного забезпечення розвитку людини та людського капіталу в цілому. Саме людський капітал як суспільна цінність, який формується в результаті глобальної соціалізації, є визначальним фактором динамічного соціально-економічного розвитку, інтелектуального збагачення особистості та глобального соціуму в цілому.

Інтенсивний процес поглиблення соціалізації економіки, який спостерігається насамперед у розвинутих країнах, характеризується, зокрема, значним ростом корпорацій та регіонів, де пріоритетне значення надається соціальним факторам, соціальним стандартам, соціальним звітам і моніторингам, соціальному аудиту. Таким чином, особливого практичного значення набуває питання соціальної відповідальності глобаль-

ного бізнесу. Саме комплексне поєднання глобальних суспільних та комерційних (ринкових) пріоритетів розвитку, і в результаті їх взаємодії досягнення ситуації, коли показники розвитку соціальної сфери формуються за рахунок економічних індикаторів, і навпаки, розкриває сутність менеджменту, зокрема бізнес-структур, що має соціальне спрямування.

Суттєві трансформації у відносинах між державою з її інституціями, громадськими об'єднаннями та бізнесом у тому чи іншому прояві має місце в усьому світі. Поряд з економічними показниками все більшого значення у досягненні та підтриманні належного рівня конкурентоспроможності, високої результативності ділової активності та репутації починають набувати неекономічні індикатори господарської діяльності бізнес-структури: система соціального забезпечення робітників, екологічні практики, реалізація програм підтримки розвитку соціальної інфраструктури тощо, що в комплексі уособлює корпоративну соціальну відповідальність бізнесу (КСВ). КСВ бізнес-структури передбачає її достатньо активну позицію та участь у всебічному розвитку суспільства, насамперед економічному, екологічному та соціальному [4, с. 98]. Варто підкреслити, що КСВ частіше за все визначається як форма саморегулювання, що є інтегрованою у бізнес-модель та охоплює соціально-економічну та екологічну сфери діяльності компанії. Тобто стратегія, яка свідомо та цілеспрямовано обирається топ-менеджментом бізнес-структур як пріоритетна з метою не лише звичайного виконання своїх статутних завдань та отримання прибутку, а й за власним бажанням і на добровільних засадах здійснювати свій внесок, сприятиме подальшому генезису соціуму в сучасних умовах розвитку; це підхід менеджменту, який формує та забезпечує корпоративну стійкість і сталість та оцінює ступінь впливу та його наслідки на всі сфери, передусім соціально-економічну, розвитку суспільства.

Слід зауважити, що для індустріального капіталістичного соціуму ХХ ст. був характерний такий різновид соціальної відповідальності бізнесу, що мав прояв у організації групових цінностей і норм. У процесі її еволюції виділяють кілька основних епох: «наукового менеджменту», «людських відносин» і «соціальних систем», кожна з яких відображає її динаміку та напрями розвитку в часі. При цьому наявність корпоративної соціальної відповідальності не заперечує існування організаційної, яка виступає вихідною базою для першої, виникає в ході нової технічної революції останньої третини ХХ ст.

Нова форма культури ведення бізнесу покликана виконувати низку функцій у глобальному соціумі: формування організації як постеконімічної корпорації, формування «людського капіталу», підвищення творчого потенціалу та культури якості у працівників; підвищення економічної активності та освіченості; покращання загального рівня життя людей країни-реципієнта.

На нашу думку, сприйняття КСВ лише як бізнес-практики є недостатнім для оцінки її значимості в розвитку та практичній імплементації глобальної соціалізації, в умовах сучасних трансформацій, зокрема, пропонуються «умовні рівні» її розгляду. КСВ на макрорівні – практика компанії або галузі і своєрідний захист прав власності, метод мінімізації витрат та збільшення ринкової вартості як матеріальних, так і нематеріальних активів. На глобальному рівні (між-

народний, регіональний, регіонально-країновий) КСВ, своєю чергою, відображає характер відносин бізнес-суспільства та стейкхолдерів (поряд із персоналом компанії та акціонерами до їх числа прийнято включати місцеві спільноти, НКО та органи влади, з якими бізнес-структура стикається в ході розв'язання своїх виробничих, комерційних та політичних завдань) та виступає як інститут – визначені «правила ведення крупного бізнесу» в суспільстві, створена країнами та їх урядами система обмежень, що детермінує та організовує взаємовідносини між ними, їх громадянами та великим бізнесом.

Інститут КСВ сприяє процесу глобалізації, зокрема глобальній соціалізації, оскільки має вагомий вплив на конкуренцію, захист місцевих ринків та формування соціальних зв'язків. Оскільки КСВ передбачає прозорість та інформаційну відкритість, кожна бізнес-структура своєю практикою робить внесок у формування загальних правил ведення бізнесу, і тому ці рівні є взаємопов'язаними, що дає змогу розглядати їх як систему.

Водночас під час формування КСВ, на нашу думку, варто зважати на свого роду інституційну матрицю, що поєднує у собі наднаціональні, міжнародні і національні формальні норми (міжурядові угоди, глобальні договори, стандарти нефінансової звітності, національні програми розвитку, угоди бізнес-структур і т. д.), неформальні норми (принципи корпоративного управління, стійкого розвитку, сучасні бізнес-етика і корпоративна культура, вплив бізнес-мереж, традиції, консенсус щодо базових цінностей, порядок формування соціального капіталу і т. д.) та механізми їх забезпечення (штрафи та санкції, антикорпоративні кампанії, ринок цінних паперів та праці, рейтинги, публікації у ЗМІ та Інтернеті та ін.).

Водночас, на нашу думку, доцільно розглянути низку функцій, що виконує КСВ, оскільки саме вони в подальшому забезпечують процес глобальної соціалізації, зокрема: скорочення невизначеності та формування довіри у суспільстві, зростання соціального капіталу та покращання його якісних параметрів, забезпечення внеску бізнесу у стійкий розвиток, саморозвиток КСВ. Інститут КСВ у сучасних умовах активно формується в глобальних масштабах, оскільки відповідні зусилля бізнесу отримують широке та стрімке розповсюдження під впливом цілої низки політичних та соціально-економічних факторів, таких як глобалізація, розвиток та розповсюдження принципів демократії, технологічна нестійкість господарської діяльності, зміна системи цінностей постіндустріального суспільства. Ці фактори в різних регіонах мають різний вплив, що багато в чому обумовлено сформованою економічною та політичною культурою, що визначила неформальні правила для інституту КСВ. Так, у Великобританії завдяки традиціям ринку, що сформувались, та позиції представників спільноти діяльності низки підприємців уже на початку XIX ст. можна охарактеризувати як ранні аналоги КСВ.

На нашу думку, з метою забезпечення оптимальної подальшої глобальної соціалізації необхідно ідентифікувати своєрідні вимоги до формування та функціонування КСВ як інституту, серед яких потрібно виокремити такі: активна позиція груп громадянського суспільства, що має соціальну могутність (здатність чинити вплив на формування векторів та результати процесів, що відбуваються у суспільстві, з метою подаль-

шого можливого розв'язання соціальних проблем окремо та незалежно від політичних сил та інститутів), наявність системи механізмів контролю та практичної імплементації, узгодженість наднаціональних, міжнародних та внутрішніх інституційних норм (глобальний бізнес повинен мати спрямованість та дотримуватись принципу «чути та реагувати на те, що суспільство вимагає від бізнесу»), комплексне дотримання глобальним бізнесом встановлених «правил гри».

Слід зазначити, що в процесі розвитку та поширення КСВ почало формуватись так зване «глобальне корпоративне громадянство», що нерідко трактується як «розвинута сучасна» версія доктрини КСВ, що, своєю чергою, являє собою матеріальний фундамент корпоративного громадянства, який активно залучений практично до всіх основних форм та напрямів відносин компаній зі своїми контрагентами. Водночас концепція корпоративного індигенату (громадянства) містить і суто політичний вимір, спрямований на залучення корпорації до системної співпраці з іншими соціальними і політичними інститутами. Відповідно до положень даної концепції, значення і роль глобального бізнесу може бути інтерпретована у двох вимірах: вузькому та широкому. У першому випадку значення корпорації полягає не лише в отриманні прибутку, а й передбачає соціальне інвестування, філантропію та виконання певних загальноновизнаних та, можливо, задекларованих обов'язків перед локальною спільнотою. У широкому тлумаченні корпорація має нести відповідальність за ті сфери, в яких держава не спроможна забезпечити повноцінний захист своїм громадянам.

Утім, незважаючи на регіональні особливості, варто зауважити, що в процесі сучасної глобальної соціалізації економіки сформувались так звані спільні глобальні ознаки «хороших корпоративних та соціально відповідальних громадян», що включають філантропію та відповідальні практичні ведення бізнесу в систему корпоративного управління. До їх числа відносять також справедливе ставлення до персоналу, етично мотивовані, приватні і прозорі практики ведення бізнесу, розширення пріоритетів за рамки виробництва якісних товарів та послуг, увага до інтересів споживачів і місцевих спільнот у процесі прийняття рішень, що, своєю чергою, у комплексі забезпечує гармонійне формування та відтворення індивідуума у глобальному суспільстві в сучасному форматі глобальної економіки, а також сприяє стійкому розвитку соціуму в цілому.

В умовах глобальної соціалізації розпочалось формування правової глобальної правової бази інструментів оцінювання соціальної відповідальності корпоративних структур, регіонів, галузей. Найбільш інформативним стандартом звітності для корпорацій із 2002 р. є GRI – методологія звітності, предметом якої є економічна, екологічна та соціальна результативність бізнес-структури. Аналіз соціальних звітів компаній, що формують так званий Jones STOXX Global 1800 Index (600 американських, 600 європейських і 600 азійсько-тихоокеанських) за 2013–2015 рр. показав, що із 1 800 корпорацій 47% оприлюднили соціальні звіти, 87% – випускають соціальні звіти щорічно, 25% – випускали соціальні звіти за останні два роки. Характер більшості звітів є переважно інформативним, на жаль, доки немає абсолютних та порівняльних показників в області стійкого розвитку. Втім, сам бізнес теж змінює своє став-

лення до ведення бізнесу в контексті забезпечення глобальної соціалізації. Так, відповідно до даних опитування топ-менеджерів компаній світу, переважна їх більшість (98% представників крупних та 81% загальної кількості опитаних керівників 1 190 фірм) вважають КСВ і КГ «необхідним для бізнесу пріоритетом», ключовим складником успішного ведення справ. Близько 60% лідерів бізнесу (44% усіх опитаних) розглядають КСВ як частину їх бізнес-стратегії. При цьому слід наголосити, що їх «позитивне ставлення випереджало реальні практики».

Висновки. Виходячи з проведеного аналізу, у контексті багатьох негативних наслідків глобалізації економіки стає особливо актуальним забезпечення економічного зростання в період постіндустріального розвитку, розробка практичних аспектів подальшого вдосконалення соціально-трудова відносин та поглиблення економічної соціалізації в інтересах усіх суб'єктів глобальної економіки. Ми вважаємо, що серед можливих варіантів щодо встановлення, оптимізації та посилення взаємозв'язку між зростанням глобальної економіки та еволюційним розвитком людини і соціуму як такого першочерговими є такі:

– по-перше, розширення масштабів інвестиційної діяльності, об'єктами якої виступають освіта та різноманітні освітні програми, галузі, що

формують сферу охорони здоров'я, фахово-кваліфікаційна підготовка. Всі ці інвестиції в результаті сприятимуть створенню належних умов для розвитку та втілення на практиці навиків та здібностей людей, їх динамічній співучасті у продукуванні та дистрибуції суспільних благ;

– по-друге, забезпечення якомога більш паритетного та справедливого розподілу доходів і благ, що формують матеріальний базис генезису людського потенціалу;

– по-третє, прагнення балансу витрат на соціальні потреби, що, безсумнівно, зміцнює матеріальний базис соціальної сфери спільноти. Також серед варіантів доцільно виокремити створення умов для розширення можливостей людей реалізувати своє право вибору в економічній, політичній та соціальній сферах. Отже, постає об'єктивна необхідність комплексного моніторингу соціальної відповідальності всіх соціальних партнерів – держави, бізнесу – задля забезпечення гармонійного розвитку сучасного соціуму, оскільки в сучасних умовах інтенсифікації глобальних трансформацій, що характеризується посиленням процесу глобальної соціалізації, саме розвиток як індивідуума, так і суспільства в цілому має стати пріоритетною ціллю та першочерговим завданням соціально-економічної політики кожної держави в умовах сучасних глобальних трансформацій.

Список використаних джерел:

1. Либоракина М. Социально ответственный бизнес: Глобальные тенденции и опыт стран СНГ / М. Либоракина ; пер. с англ. – М. : Институт экономики города, 2001. – 114 с.
2. Баффетт У. Эссе об инвестициях, корпоративных финансах и управлении компаниями / У. Баффетт. – М. : Альпина Бизнес Букс, 2008. – 268 с.
3. Файдор М. Ответственность бизнеса / М. Файдор // Деловой. – 2008. – № 5. – С. 66–69.
4. Лаптева Л.Г. Социальная ответственность бизнеса / Л.Г. Лаптева // Корпоративная отчетность — новый фактор взаимодействия бизнеса и общества : сб. ст., лекций и выступлений. – М. : Деловой экспресс, 2004. – 310 с.
5. Elkington J. Cannibals with Forks: The Triple Bottom Line of the 21st Century Business / Elkington J. // Capstone Publishing, 2012. – 162 p.
6. Freeman R. Edward Corporate Stakeholder Responsibility: A New Approach to CSR / Freeman R. Edward, S. Ramakrishna Velamuri, Brian Moriarty // Business Roundtable Institute for Corporate Ethics, 2006. – 77 p.

Тымкив И. В.

Киевский национальный университет имени Вадима Гетьмана

ГЛОБАЛЬНАЯ СОЦИАЛИЗАЦИЯ И ПРОБЛЕМЫ ЕЁ ОБЕСПЕЧЕНИЯ В УСЛОВИЯХ СОВРЕМЕННЫХ ТРАНСФОРМАЦИЙ

Резюме

Исследован процесс социализации глобальной экономики, его основные признаки и направления, выявлена роль глобальной социализации в трансформации экономики на всех её уровнях. Рассмотрены сущность и технология практической имплементации политики социальной ответственности и реализации социальных инвестиций глобальным бизнесом как одного из приоритетных направлений обеспечения глобальной социализации.

Ключевые слова: глобальная социализация, глобализация, корпоративная социальная ответственность, социальные инвестиции, личность, человеческий капитал.

Tymkiv I. V.

Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman

GLOBAL SOCIALIZATION AND PROBLEMS OF ITS PROVIDING UNDER MODERN TRANSFORMATIONS

Summary

The article explores the process of socialization of the global economy, its main features and trends. The role of the global socialization in the transformation of the economy at all its levels is revealed. The essence and technology of practical implementation of social responsibility policy and the implementation of social investments by the global business as one of the priority areas for global socialization are investigated.

Key words: global socialization, globalization, corporate social responsibility, social investments, personality, human capital.